

niso priznavali pravega plemstva (*nobilitas*). Pač pa preseneča koseški gospodarski položaj. Večinoma so bili navadni kmetje s posestjo enega grunta; to velja na primer tudi prav za one koseze, ki so v XII. stoletju nastopali tako visoko v družbeni hierarhiji listinskih prič. Podlaga njihovega izjemnega položaja torej ni *gospodarsko-družbeno*, razredno razslojevanje, marveč so izredno jasen primer starejšega stanovskega razslojevanja: posebne dolžnosti (vojaške naloge) so dajale kosezom tudi posebne pravice (odločilni položaj v stari ple-menski skupščini). Vse to je brez dvoma *predfrankovskega izpora* in starejše od frankovskih družbenih vplivov na družbene spremembe pri nas. Ob tem je komaj še treba omeniti, da kosezi vse do konca (tudi ko so bili v zadnjih stoletjih srednjega veka postopno vključeni v zemljiško gospostvo) niso nikdar opravljali poniževalne redne tedenske tlake in da so pomenili tudi poslej prav do svojega končnega razkroja v XVI. stoletju v družbenem pogledu *najpošji vrh* vaškega prebivavstva.

Pri različnih imenih *cotsetlov* gre torej vendarle samo za igro grafičnih substitucij, ki nam ne more prav nič pomagati pri razreševanju niti nastanka koseškega družbenega sloja niti podlag njegovega imena.

Bogo Grafenauer

GLOSE IN KOMENTARJI

NENAVADNI PRIVILEGIJI

Razpis,¹ ki ga je pred nedavnim objavil upravni odbor sklada SRS za pospeševanje kulturnih dejavnosti, osupi bralca z nekaj nenavadnimi novostmi. »Svobodne gledališke in druge umetniške skupine,« je rečeno v razpisu. »lahko zaprosijo podporo za izvedbo tistih domačih in tujih eksperimentalnih del, ki jih poklicne ustanove ne morejo vključiti v svoj redni program.« Določilo je kratko in pregledno in ne dopušča raznovrstnih interpretacij.

Posledice so na dlani: avtor nima po tem določilu nikakršnih realnih možnosti več, da se svobodno, po svoji lastni presoji odloči, komu bo zaupal svoje delo. Zakaj zdaj ga mora očitno najprej predložiti poklicni ustanovi, saj so šele tista domača dela, ki jih le-te ne programirajo, na voljo tudi svobodnim skupinam. In vendar ni nobenih dvomov, da je v dobršni meri prav od interpretacije njegove umetniške izpovedi odvisno, koliko in kako bo njegovo delo učinkovalo na publiko. Ni slučaj, da se avtorji tako pogosto vežejo prav na svobodne skupine, čeprav so materialno s tem prikrajšani; veže jih idejno sorodstvo, podobni teoretični pogledi, kar se vse kaže v stilni interpretaciji dela. Nasilni, njihovemu duhu tuji interpretacijski prijemi kajpak že v zasnovi nakazujejo kasnejše nesporazume.

Po drugi plati pa je prav tako nerazumljivo, da morajo svobodne skupine, če naj reflektirajo na dotacijo sklada, tako rekoč prositi stalne ustanove, kaj lahko vključijo v svoj program. V svoj repertoar uvrščajo te skupine nedvomno tista dela, ki njihovemu stilnemu konceptu, njihovi posebni idejni

¹ Delo, 25. oktobra 1965, stran 5.

orientaciji najbolj odgovarjajo, in je res popolnoma absurdno, da bi jim *oia facti* osrednje institucije določale, kaj pravzaprav sploh lahko igrajo.

Človek se upravičeno sprašuje: v imenu česa naj bi pripadla taka pravica najvišjega arbitra našim oficialnim ustanovam? Zakaj nenadoma ustoličujemo nekatere institucije in jim dajemo taka monopolistična pooblastila? Nepojmljivo: dandanes, ko na primer spreminjamo tako imenovane reprezentativne revije v dejavne, tvorne revije, se pojavi na neki drugi ravni kulturnega udejstvovanja tendenca, ki skuša z izrazito administrativnimi ukrepi ustvarjati umetno hierarhijo. V času, ko se borimo za demokratizacijo kulturnega življenja, je poizkus, ki skuša z dekretom določati privilegije in ustvarjati monopolistično mrtvilo, izrazit anahronizem. Zakaj razpredati danes okoli nekaterih ustanov meglice reprezentativnosti je čist nesmisel; vsakdo si mora le z delom določiti ustrezno mesto v hierarhiji vrednot. Naše institucije naj si le s kvaliteto in živo, dejavno priučujočnostjo ustvarijo osrednji položaj v slovenskem kulturnem življenju; noben predpis sam po sebi jim te veljave ne more dati.

Nehote se človeku zastavlja tudi vprašanje, ali so našim poklicnim ustanovam potrebna taka pomagala, da si prisvoje domače avtorje. Saj si vendar vsak avtor nedvomno želi, da bi bila izvedba njegovega dela čimbolj dognana in čimbližja njegovi zamisli; zakaj potlej ta čudni, v kulturni praksi edinstveni lov nanje.

Bridek paradoks je, da je sklad za *pospeševanje* kulturnih dejavnosti izdal tak ukrep. Mar ne ve, da razgibava tok kulturnega življenja prav živa iniciativa in mu daje bogat spekter barvitosti; ali mu ni znana resnica, da se v kulturnih središčih po svetu pretaka najbolj nemirno gledališko življenje prav v svobodnih skupinah?

Bodi dovolj o tem. Očitno je razpis izraz birokratskih tendenc, ki si žele urejati kulturo s predpisi, in je zato v svoji osnovi globoko nedemokratičen. Kot takega ga velja odkloniti.

Marjan Brezovar

PRAVILO BREZ IZJEME

Iz članka »Višja stanarina za preseček stanovanjskega prostora« (Delo, 17. X. 1963, št. 285, pisec M. K.) povzemamo:

V občini Ravne na Koroškem je na eni strani stanovanjska stiska, na drugi pa nesmotrno izkoriščanje stanovanjskega prostora. Da bi rešili problem, so odborniki na seji občinske skupščine sprejeli odlok o posebnih obveznostih nosilcev stanovanjske pravice v stanovanjih družbene lastnine, ki uporabljajo več prostorov, kot je potrebno, da bi se štel, da je stanovanje smotrno izkoriščeno.

V občini Ravne na Koroškem imajo stanovanje za smotrno izkoriščeno, če živijo v dvosobnem stanovanju 2—3 osebe, v trisobnem vsaj 4, v štiri ali večsobnem stanovanju pa vsaj 6 oseb.

V razpravi so nekateri odborniki predlagali, da bi morali v določenih poklicih — npr. pri profesorjih — upoštevati potrebo po delovnih sobah, vendar so drugi menili, da bi s takšnimi izjemami porušili izvajanje celotnega odloka.

Nato so odborniki odlok *soglasno* (podčrtal pisec) sprejeli.